

Sebők Noémi

Témavezető: Navracsics Tibor

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA ÉS A CSECSENFÖLDI KONFLIKTUS

A csecsenföldi konfliktus története

A csecsen-orosz konfliktus gyökerei a 18. század végére nyúlnak vissza, a csecsen nép már ekkor harcolni kényszerült az őket leigázni szándékozó oroszok ellen. Csecsenföld gyakorlatilag a 19. század eleje óta – hol kisebb, hol nagyobb önállóságot élvezve – Oroszország része.¹ A harcok jelenkori kiújulásához a Szovjetunió felbomlása szolgált alapul, aminek következtében Csecsenföld Icskéria Csecsen Köztársaság néven kikiáltotta függetlenségét, és amivel kezdetét vette a csecsen-orosz háborúskodás legújabb fejezete. Az elmúlt húsz évben a küzdelem két háborúban érte el a csúcspontját, amelyek közül az első 1994-1996-ig tartott, és gyakorlatilag a csecsenek győzelmével ért véget, miután Borisz Jelcin akkori orosz elnök tűzszüneti megállapodás, majd pedig egy békeszerződés megkötésére kényszerült. Az öt évre megkötött haszavjurti egyezményben azonban nem került sor Csecsenföld jogállásának rendezésére, így szinte biztosra vehető volt a harcok folytatódása. A második csecsen háború közvetlen kiváltó okának Samil Baszajev csecsen gerillavezér dagesztáni megszálló akcióját tekintik 1999 augusztusában, amelyre végül Vlagyimir Putyin fellépésének köszönhetően egy, az előzőnél sokkal erőteljesebb katonai támadással válaszolt az orosz vezetés. Ennek következtében 2000 márciusára már csaknem egész Csecsenföldet ellenőrzése alá vonta az orosz hadsereg, ám a lázadók végleges leverésére nem került sor, több százan, egyesek szerint több ezren bujkálnak még ma is a hegyvidéki területeken, hogy az orosz hatóságok és civilek ellen elkövetett merényleteikkel újra és újra hallassanak magukról.

¹ POLITKOVSKAJA 2003.

Hivatalosan tehát véget ért a második csecsen háború is,² de a csecsenföldi helyzet azóta is megoldatlan maradt. A gazdag olajmezők és a területén áthaladó vezetékek miatt Csecsenföld geopolitika szempontból igen jelentős Moszkva számára, eléggé valószínű tehát, hogy egy Oroszországtól független, önálló csecsen állam létrehozásába az orosz vezetés sohasem egyezne bele. De a felől sem lehet kétségünk, hogy a csecsen lázadók is folytatni fogják akcióikat, amelyek az elmúlt években leginkább terrortámadásokban öltöttek, és öltenek testet. A kormány szerint ugyan a szeparatisták száma egyre csökken, és már csak alig néhányan vannak, de ugyanez nem mondható el az általuk elkövetett merényletekről és azok intenzitásáról. Ezek a terrorcselekmények gyakran rendkívül sok civil áldozattal járnak – mint a moszkvai Dubrovka Színház elleni merénylet 170 halálos áldozattal vagy a beszláni túsdrámaként elhíresült eset, ahol több százan, köztük rengeteg gyermek halt meg – ,és azt látszanak alátámasztani, hogy a csecsen harcosok semmitől sem riadnak vissza céljaik elérése érdekében. A csecsenek lázadók, terroristák, maffiózók – a szélesebb közvélemény előtt ez a kép él róluk, amelyre az orosz vezetés és a média csak még inkább ráerősít azzal, hogy gyakorlatilag bármilyen merényletért őket teszi felelőssé. Ezzel szemben az orosz hatóságok és katonák által Csecsenföldön elkövetett jogsértéseknek csak igen kis része kerül napvilágra, és általában az elkövetők felelősségre vonása is elmarad. Ezeknek a bűncselekmények a jellemzője, hogy az áldozatok legtöbbször civilek, akiket embertelen és kegyetlen módszerekkel gyilkolnak meg, kínoznak, rabolnak el orosz fegyveresek az állam nevében eljárva, az állam által biztosított hatalmuk segítségével. Éppen ez az állami felhatalmazás az, ami miatt ezeknek az eseteknek az alapos vizsgálatára és a bűncselekmények elkövetésének megállapítására általában nem kerül sor.

Az orosz hatóságok által elkövetett jogsértések

A Genfi Egyezmények kimondják, hogy a nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközések esetén tilos a harcokban részt nem vevők vonatkozásában:

- a) az élet és a testi épség elleni merénylet, különösen bármely formában megnyilvánuló emberölés, csonkítás, kegyetlen bánásmód, kínzás;
- b) túsok szedése;
- c) az emberi méltóság megsértése, különösen a megalázó és lealacsonyító bánásmód;

² 2009-ben megszüntették a „terrorrelles különleges hadművelettel járó állapotot” a térségben. Azonban vannak akik vitatják, hogy a háború véget ért volna, hiszen orosz katonák azóta is maradtak Csecsenföldön, és rendszeresek az összecsapások a csecsen lázadók és az orosz szövetségi erők között.

d) a szabályszerűen megalakított és a művelt népek részéről elengedhetetlennek elismert igazságszolgáltatási biztosítékok alapján működő bíróság által előzetesen meghozott ítélet nélkül kiszabott büntetés és annak végrehajtása.

Az orosz-csecsen háborúk során az orosz szövetségi erők ezen rendelkezések betartását még csak meg sem kísérelték, hiszen rengeteg civil halt meg a hadműveletek során és az azóta is tartó különleges akciók folyamányaként. A halottak számáról csak becslések vannak, de az adatok így is rendkívül elszomorítóak. Az Amnesty International becslése szerint 1999 óta körülbelül huszonötezer ember vesztette életét Csecsenföldön. Rajtuk kívül pedig több ezerre tehető azoknak a száma, akiket az államhatalmi erők kínzásnak vetettek alá, elraboltak, megerőszkoltak, jogellenesen letartóztattak és fogva tartottak vagy szabad mozgáshoz való jogukban akadályoztak.³ Az áldozatok többsége a harcokban részt nem vevő csecsenek közül került ki. A háború következtében pedig civilek ezrei kényszerültek elhagyni otthonukat és elmenekülni a térségből biztonságosabb helyre.

A fent felsorolt bűncselekményeket az orosz kormány a csecsen gerillákkal szemben folytatott antiterrorista akciók részeként hajtja végre. Az ilyen hadműveletek végrehajtásához kiváló alapot szolgáltatottak a 2001. szeptember 11-ei események, ezek után ugyanis Oroszország a terroristák elleni küzdelemmel igazolta a csecsenföldi beavatkozást, amelynek következtében még a Nyugat rosszallásától sem kellett tartania. Egy-egy ilyen katonai művelet közben civilek tucatjai vesztették életüket, ahogy történt ez az alhan-jurti, a sztaropromiszlovszki vagy a novije aldi-i mészárlás során, amikor az orosz erők válogatás nélkül, szisztematikusan végeztek áldozataikkal. Az orosz vezetés hozzáállását a történekhez jól példázza az, hogy az alhan-jurti tömegmészárlásra parancsot adó Vlagyimir Samanov tábornok felelősségre vonás és büntetés helyett elismerést és jutalmat kapott, az elnök csecsenföldi szolgálataiért az 'Oroszország Hőse' érdemrenddel tüntette ki.⁴

A bűncselekmények jelentős hányadára a mai napig nem derült fény, nagyon sokan vannak, akiket eltűnként tartanak számon. A Human Rights Watch nyilvántartásában több száz ilyen személy adatai találhatóak meg,⁵ míg a Memorial orosz emberi jogi szervezet háromezer és ötezer közé teszi azoknak a számát, akik a második csecsen háború kitörése óta eltűntek.⁶ Az orosz hadsereg és ezzel együtt az erőszak pedig továbbra is jelen van Csecsenföldön, és nem szűnnek a különböző hatóságokhoz érkező, a katonák által elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos

³ Amnesty International, Russian Federation: *What justice for Chechnya's disappeared?*

⁴ Human Rights Watch 2001.

⁵ Human Rights 2003.

⁶ Amnesty International, Russian Federation: *What justice for Chechnya's disappeared?*

panaszok sem. Sőt az elkövetésüknek mind kegyetlenebb formái figyelhetőek meg: az orosz katonák körében egyre inkább gyakorlattá válik, hogy a megölt áldozataik testét felrobbantják, így tüntetve el a kínzások nyomait és a halál okát, és téve nehezebbé a holttestek azonosítását.⁷ Az orosz kormány ahelyett, hogy az emberei által elkövetett jogsértések számát próbálná csökkenteni, inkább azok feltárását igyekszik megakadályozni azáltal, hogy gátolja a civil szervezetek munkáját, ellehetleníti a működésüket, vagy egyszerűen nem is engedi őket a térségbe.

Az áldozatoknak nyújtott hazai jogorvoslatok

Ha megvizsgáljuk az Emberi Jogok Európai Bíróságához benyújtott csecsen ügyekkel kapcsolatos kérelmeket, láthatjuk, hogy csaknem mindegyikben hivatkoznak a sértettek a hatékony jogorvoslathoz való joguk megsértésére, és a Bíróság szinte minden esetben meg is állapítja e jognak a sérelmét. Az orosz hatóságok ugyanis gyakran a legalapvetőbb intézkedéseket sem teszik meg a vizsgálat eredményes lefolytatása érdekében. A legtöbb esetben nemhogy vádemelésre vagy ítélet meghozatalára, de még a nyomozás elrendelésére sem kerül sor. Amikor a nyomozás mégis elindul, hátráltatja annak kimenetelét az, hogy az áldozatok vagy azok hozzátartozói félnek a megtorlástól, és inkább nem adnak információkat a nyomozó hatóságoknak. Rendszeresen ugyanis a panaszt tevő csecsen polgárokat és az őket képviselő emberi jogi aktivistákat, ügyvédekre érő fenyegetések és zaklatások, vagy akár gyilkosságok, mint történt ez az Imakajeva kontra Oroszország ügyben, ahol a fia eltűnése miatt a Strasbourgi Bírósághoz forduló Said-Magomed Imakajevet orosz fegyveresek erőszakkal elvitték otthonról és vélhetően meggyilkolták.⁸

Ugyanakkor sok esetben a hatóságok elmulasztják kikérdezni az áldozatokat, vagy ezt csak késve teszik meg, nem tájékoztatják őket az eljárás menetéről, nem kutatják fel és hallgatják ki a tanúkat, és összességében igyekeznek az eljárás mielőbbi befejezését késleltetni. Pedig a mérszárlások túlélői kulcsszereplői lehetnek egy-egy ügy eldöntésének, mivel általában szemtanúi is voltak családtagjaik, ismerőseik kivégzésének, elhurcolásának, vallomásuk pedig, előfordul, hogy az egyetlen bizonyíték lehet az elkövetők kilétének kiderítéséhez.⁹

A nyomozás sokszor csak hónapokkal a bűncselekmények elkövetése után kezdődik, annak ellenére, hogy ezek az esetek többnyire közvetlenül a megtörténtük

⁷ Human Rights Watch 2003.

⁸ Case of Imakajeva v. Russia (Application no. 7615/02), Strasbourg, 2006.11.09.

⁹ Human Rights Watch 2001.

után a hatóságok tudomására jutnak, és az sem ritka, hogy addig egyáltalán nem is indul el a vizsgálat, amíg az ügy nem kerül az Emberi Jogok Európai Bírósága elé. Azonban még a Bíróság által hozott, az államot elmarasztaló ítélet sem jelent garanciát arra, hogy utóbb a nyomozást elrendelik, és azt be is fejezik. Az Memorial 2005-ben azzal a kéressel fordult az orosz legfőbb ügyészhez, hogy indítsa újra a nyomozást az Iszajeva, Juszupova és Bazajeva kontra Oroszország, az Iszajeva kontra Oroszország és a Kasijev és Akajeva kontra Oroszország ügyekben arra hivatkozva, hogy az EJEK eljárása során nyilvánosságra került több elkövető kiléte is. A Memorial kérésére azonban semmiféle válasz nem érkezett.¹⁰

A csecsen vonatkozású ügyek döntő többsége általában azzal ér véget, hogy az eljárást a tettesek kilétének megállapítása hiányában felfüggesztik, illetve bűncselekmény hiányában megszüntetik. Ha mégis sor kerülne az elkövetők kilétének felderítésére, felelősségre vonásuk általában akkor is elmarad. Különösen problémás Oroszország hozzáállása az EJEK által hozott ítéletekhez, mivel azokat gyakorlatilag nem veszi tudomásul. A felpereseknek megítélt kártérítés kifizetését ugyan teljesíti az orosz állam, de a Bíróság által megfogalmazott ajánlásokat figyelmen kívül hagyja, sem az elkövetők kézre kerítésére és megbüntetésére, sem a további hasonló bűncselekmények megakadályozására nem teszi meg a megfelelő lépéseket.

Az emberi jogok európai bírósága

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának feladata, hogy biztosítsa az Emberi Jogok Európai Egyezménye rendelkezéseinek betartását. A Bírósághoz jogsegélyért fordulhat bármely személy, civil szervezet, vagy személyek csoportja, akinek valamely, az Egyezményben deklarált jogát megsértette egy, az Egyezményhez csatlakozott állam. Ahhoz, hogy a Bíróság a kérelmet érdemben tárgyalja, négy feltételnek kell együttesen fennállnia. Egyrészt szükség van arra, hogy a kérelmező az összes, rendelkezésére álló hazai jogorvoslati lehetőséget igénybe vegye, a beadványában az Egyezménybe foglalt valamely jogra vagy jogokra hivatkozzon, a kérelmet az utolsó érdemi döntéstől számított hat hónapon belül nyújtsa be, és végül az utolsó követelmény, hogy a kérelmező személyesen és közvetlenül áldozata legyen az Egyezmény megsértésének.¹¹ Fentiek hiányában a Bíróság a keresetet elutasítja.

¹⁰ LAPITSKAYA 2011.

¹¹ LAPITSKAYA 2011.

Az Oroszországi Föderáció 1996 óta tagja az Európa Tanácsnak, az Emberi Jogok Európai Egyezményét pedig 1998-ban ratifikálta, ekkortól adott tehát a lehetőség az Oroszország elleni kérelmek benyújtására.

A Bíróság hatásköre az Egyezmény cikkei megsértésének megállapítására terjed ki, és semmilyen eszköz nem áll rendelkezésére, hogy kötelezze az jogsértő államot valamely intézkedés megtételére, csupán csak ajánlásokat fogalmazhat meg számára, és kártérítés megfizetésére kötelezheti az elmarasztalt államot. Ez utóbbi végrehajtását az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága biztosítja.¹² Az államok többnyire igyekeznek eleget tenni a Bíróság által megfogalmazottaknak, és elkerülni a hasonló esetek megismétlődését. Oroszország viszont figyelmen kívül hagyja az ítéletekben leírtakat, amit jól szemléltet az, hogy folyamatosan érkeznek Csecsenföldről az egymással rendkívül sok közös vonást felmutató panaszok.

A Bíróság döntései a csecsen ügyekben

A Bírósághoz jelentős mennyiségű kérelem érkezik a Csecsenföldön orosz hatóságok által elkövetett visszaesésekkel kapcsolatban, amelyek az Oroszország ellen érkező panaszoknak viszonylag nagy hányadát teszik ki. Eddig körülbelül 210 ilyen ügyben döntött a bíróság, és jelenleg 330 körül van a függőben lévő, döntésre váró ügyek száma.¹³ Oroszország meglehetősen gyakran sérti meg az Emberi Jogok Európai Egyezményének rendelkezéseit, olyannyira, hogy a 2. cikkkel kapcsolatban a Bírósághoz érkező összes panaszt tekintve az első helyen szerepel.

A Bíróság általában nincs könnyű helyzetben az orosz állam ellen benyújtott panaszok kivizsgálásakor, hiszen a kérelmekben leírtak alátámasztására legtöbbször csak korlátozott bizonyítékok állnak rendelkezésre. Ez részben köszönhető annak, hogy Moszkva rendszeresen megtagadja iratok átadását, nem ismeri el a létezésüket, esetleg azt mondja, hogy a bizonyítékok eltűntek. De gyakori még az állam részéről az iratok titkosítására, vagy azoknak az adott ügy szempontjából irreleváns mivoltára való hivatkozással történő megszegése az együttműködési kötelezettségnek. Márpedig ezen, a kormány birtokában lévő iratok nélkül lehetetlen rekonstruálni azt, hogy az orosz hatóságok miként folytatták le a nyomozást, megtettek-e mindent annak sikere és az elkövetők személyazonosságának felderítése érdekében. Sok esetben nehéz bizonyítani, hogy a büntetettek az orosz hadsereg emberei követték el. Előfordul, hogy felfegyverzett, maszkos emberek rontanak be éjszaka

¹² GRÁD – WELLER 2011.

¹³ Factsheet of the Court's case-law and pending cases

családokhoz, és anélkül, hogy azonosítanák magukat, feldúlják, és átkutatják az otthonukat, majd elhurcolják az ott tartózkodó férfiakat. A szemtanúk ilyenkor a tettesek azonosítására nem mindig képesek, ezért van nagyon fontos szerepe a nyomozások aktáinak. A Bíróság által kifejlesztett joggyakorlat ezért a dokumentumok szolgáltatására vonatkozó együttműködési kötelezettség megtagadását egy, az állam felelősségének megállapítását negatív irányba befolyásoló tényezőként kezeli.

A bírósági ítélezésben fokozatos változás figyelhető meg. Az első ügyben a Bíróságnak még konkrét tényekre volt szüksége, hogy kétségkívül megállapítható legyen az állam felelőssége, idővel azonban a meglévő és rendelkezésre álló iratok is elegendőnek bizonyultak a jogsértő elmarasztalásához. A bizonyítási szabályok tehát lassan, de biztosan megváltoznak és a bizonyítási teher egyre inkább az államra tevődik át.¹⁴

Az orosz kormány az ellene benyújtott panaszokra reagálva gyakran hozza fel kifogásként azt, hogy a kérelmezők nem merítették ki a hazai jogorvoslati lehetőségeket. Problematikus lehet ugyanakkor a jogorvoslat kimerítésének meghatározása, ugyanis előfordul, hogy egy jogorvoslati lehetőségről korábban már bebizonyosodott, hogy alkalmatlan a jogsérelem orvoslására.¹⁵ A csecsen vonatkozású ügyek esetében rendszeres, hogy az orosz állami szervek nem végeznek megfelelő és hatékony vizsgálatot. A Bíróság álláspontja szerint a hazai jogorvoslat kimerítésének követelménye nem áll fent abban az esetben, ha az nem hatékony és nem megfelelő. Ennek megállapításához külön kell vizsgálni az adott ügy körülményeit és azt, hogy a felperes az ügyben megtett-e mindent, ami tőle általában elvárható.¹⁶ A Bíróság az esetek többségében valamely anyagi jog megsértése mellett a hatékony és megfelelő jogorvoslat hiányával kapcsolatos panaszokat is megalapozottnak találja.

A Bíróságnak a felelősség megállapítása mellett lehetősége van arra, hogy kártérítés megfizetésére kötelezze a jogsértő államot. A csecsen ügyekben ez utóbbira rendszeres sor is kerül. A sérelmet szenvedett félnek/feleknek általában nem vagyoni kártérítést ítél meg a Bíróság, de előfordul az állam vagyoni kár körében történő elmarasztalása is. A kártérítés összege a jogsértés súlyosságától függően esetenként más és más, de jellemzően húszezer-harmincezer euró körüli összegekről van szó.

¹⁴ BARRETT 2008, 140. o.

¹⁵ GRÁD – WELLER 2011.

¹⁶ Case of Isayeva, Yusupova and Basayeva v. Russia (Applications nos. 57947/00, 57948/00 and 57949/00), Strasbourg, 2005. 02. 24.; Case of Isayeva v. Russia (Application no. 57950/00), Strasbourg, 2005.02.24.

A Bíróság először 2005 februárjában hozott határozatot csecsen vonatkozású ügyekben. Ekkor összesen hat kérelmet tárgyában született döntés, ezek a következők: Iszajeva, Juszupova és Bazajeva kontra Oroszország, Iszajeva kontra Oroszország és Kasijev és Akajeva kontra Oroszország.

*Iszajeva, Juszupova és Bazajeva kontra Oroszország*¹⁷

A három kérelmet együtt tárgyalta a Bíróság, mert mindhárom panasz alapjául ugyanaz az esemény szolgált. Egy közúti ellenőrzőpontnál több kilométer hosszan feltorlódott kocsisort bombázott két orosz katonai repülőgép, aminek következtében ötvenegy ember meghalt, számos másik pedig megsérült.¹⁸ Mindhárom panaszos az események áldozata, Iszajeva a támadás során amellet, hogy megsérült, két gyermekét és sógornőjét veszítette el, Juszupova komoly sérüléseket szenvedett, Bazajevát pedig a családi értékekkel telepakolt autója megsemmisülése miatt érte kár. A pilóták ellen az eljárást végül büncselekmény hiányában megszüntették. A kormány álláspontja szerint a repülőgépek akciója egyrészt válasz volt csupán a konvojban lévő két teherautóról a lázadók által indított támadásra, másrészt a pilóták csak a csecsen harcosok teherautóit bombázták, és nem vették észre időben az úton tartózkodó többi autót. A kormány nem bocsátott a Bíróság rendelkezésére semmilyen, a légitámadás jogszerűségét igazoló dokumentumot. A Bíróság elismerte, hogy Csecsenföldön az akkori körülmények között elkerülhetetlen volt különleges és kivételes intézkedések meghozatala, amelyek adott helyzetben akár a halálos erő alkalmazását is lehetővé tették a lázadókkal szemben, azonban jelen ügyben a konvoj elleni támadás nem felel meg az Egyezmény 2. cikkének 2. bekezdésében írt szükségesség – arányosság követelményének. A Bíróság a nyomozás meglehetősen hiányos aktái alapján állapította meg az állam felelősségét az első és második kérelmező vonatkozásában a 2. cikk (élethez való jog), harmadik kérelmező vonatkozásában pedig az első jegyzőkönyv 1. cikke (tulajdon védelme) megsértéséért, a 13. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog) sérelmét pedig mindhármójuk esetében, arra tekintettel, hogy az állami hatóságok által lefolytatott vizsgálat nem volt alapos és megfelelő. Iszajeva számára 25000 euró, Juszupova javára 15000 euró nem vagyoni kártérítést ítelt meg a Bíróság, Bazajeva esetében pedig 12000 euró vagyoni és 5000 euró nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte az orosz államot.

¹⁷ Case of Isayeva, Yusupova and Basayeva v. Russia (Applications nos. 57947/00, 57948/00 and 57949/00), Strasbourg, 2005.02.24.

¹⁸ Human Rights Watch 2001.

Bazorkina kontra Oroszország¹⁹

A Bíróság elé kerülő csecsen kérelmek jelentős részét teszik ki az eltűnéses esetek, amelyekben a kérelmező valamely családtagja, hozzátartozója a hatósági őrizetbe vételt követően többé nem kerül elő. Ilyen esetek többek között a Bazorkina kontra Oroszország, az Imakajeva kontra Oroszország, a Lulujev kontra Oroszország, az Umarov kontra Oroszország, illetve a Muszajeva kontra Oroszország ügy. A Bíróság kijelentette, hogy az erőszakos körülmények között eltűnt áldozatok ügyeiben az elsődleges bizonyítékok az állami szerveknél található bűnügyi akták, és amennyiben a kormány nem hajlandó ezeket a kérelmező és a Bíróság rendelkezésére bocsátani, úgy ez a magatartás negatívan befolyásolhatja az állam megítélését. Ha pedig bizonyos tényezők együttesen fennállnak, úgy az állam felelőssége nagyobb bizonyossággal állapítható meg: így ha több szemtanú látta az állami hatóságok embereit, az adott eljárás vagy az alkalmazott eszközök az állami szervekre jellemzőek, továbbá a kormány megtagadja az ügyre vonatkozó akták átadását.²⁰

A Bazorkina kontra Oroszország ügyben a kérelmező fiát, Kadzi-Murat Jandijevet több sebesült csecsen harcostársával együtt egy kórházból vitték el a szövetségi erők emberei, ezek után többé senki nem látta őt. A fent leírtakat rögzítette a CNN és egy helyi tévécsatorna stábja, akik éppen a helyszínen forgattak. Az általuk készített videófelvételen látható, amint egy magas rangú orosz tiszt kérdéseket intéz Jandijevhez, majd parancsot ad a kivégzésére.

A kérelmező erőfeszítései arra, hogy a fiát megtalálja vagy bizonyosságot szerezzen a vele történekről, nem vezettek eredményre. A vizsgálat az ügyben csak másfél évvel a történekr után indult meg, majd annak folyamán is számos mulasztásra került sor. A Bíróság úgy találta, hogy a késlekedés a nyomozás során olyan mértékű volt, amelyet a csecsenföldi rendkívüli helyzet sem alapoz meg, főként nem egy ilyen súlyú bűncselekmény esetében, ezért a kérelmezőnek sérült a hatékony és megfelelő jogorvoslathoz való joga.

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy az állam felelősségének megállapítását nem gátolja az, ha az áldozat teste nem került elő, és csak minimális számú bizonyíték áll rendelkezésére a döntés meghozatalához. A fentiekre tekintettel az ügyben négy érvet hozott fel a Bíróság az állam bűnösségének alátámasztására: Oroszország elismerte, hogy hatóságai fogva tartották a kérelmező fiát, döntő bizonyíték van arra nézve, hogy orosz állami szervek vallatták Jandijevet, és parancsba adták a

¹⁹ Case of Bazorkina v. Russia (Application no. 69481/01), Strasbourg, 2006.07.27.

²⁰ BARRETT 2008.

kivégzését, az áldozatról az eltűnését követő években egyáltalán nem érkezett hír, és végül az orosz kormány semmilyen elfogadható bizonyítékkal nem tudott szolgálni Jandijev hollétével kapcsolatban.²¹

A 2. cikk mellett a 3. cikk (kínzás tilalma) sérelmét is megállapította a Bíróság a kérelmező vonatkozásban, aki azáltal, hogy végignézte az említett videófelvételt, és hosszú ideig nem kapott tájékoztatást fia ügyéről, az embertelen bánásmódot megvalósító mértékű gyötrelmek és szenvedésnek volt kitéve. Az állam az Egyezmény 5. cikkét (szabadsághoz és biztonsághoz való jog) is megsértette, mert az orosz hatóságok egyrészt semmiféle intézkedést nem tettek az elfogott fiú hollétének kiderítése érdekében, másrészt a fogva tartásról egyáltalán nem vezettek nyilvántartást. A kérelmező számára 35000 euró nem vagyoni kártérítés ítélte meg a Bíróság.

Összegzés

Az Emberi Jogok Európai Bírósága jelenleg az egyetlen nemzetközi fórum, amely képes megfelelő jogorvoslatot nyújtani azoknak a csecsen polgároknak, akik az orosz állami szervek által elkövetett jogsértéseknek estek áldozatul. Ez a jogorvoslat ugyanakkor csak az állam bűnösségének kimondásában és esetleg kártérítés megállapításában nyilvánul meg, az ügy körülményeinek felderítésére és az elkövetők elítélésére a Bíróságnak nincs hatásköre, mindössze javaslatokat fogalmazhat meg az elmarasztalt állam részére. Mindezek ellenére is felbecsülhetetlen jelentőséggel bír az áldozatok számára, hogy egy független, nemzetek felett álló testülethez fordulhatnak, amely képes elégtételt adni nekik az állam felelősségének kimondásával. Ezek az ügyek azzal, hogy a Bíróság tárgyalja őket, kikerülnek egy szélesebb nyilvánosság elé, amely megteremti a lehetőséget annak, hogy az Egyezmény többi részes állama és a nemzetközi közösség, elítélve a Csecsenföldön történeteket, nyomást gyakoroljon Oroszországra az ítéletekben megfogalmazott ajánlások teljesítése és a további jogsértések megakadályozása érdekében.

Felhasznált irodalom

ABRESCH, William: A Human Rights Law of Internal Armed Conflict: The European Court of Human Rights in Chechnya. *European Journal of International Law* Volume 16, Issue 4, 2005. 741-767. o.

²¹ BARRETT 2008.

Amnesty International, Russian Federation: What justice for Chechnya's disappeared? <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR46/020/2007>

BARRETT, Joseph: Chechnya's Last Hope? Enforced Disappearances and the European Court of Human Rights. Harvard Human Right Journal Volume 22, Issue 1, 2008

Factsheet of the Court's case-law and pending cases. <http://www.coe.int/lportal/web/coe-portal/country/russian-federation?dynLink=true&layoutId=163&dlgroupId=10226&fromArticleId>

DR. GRÁD András – DR. WELLER Mónika: A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve, negyedik bővített kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011

Human Rights Watch: Briefing Paper To the 59th Session of the UN Commission on Human Rights On the Human Rights Situation in Chechnya. 2003.04.07. <http://www.hrw.org/reports/2003/04/07/human-rights-situation-chechnya>

Human Rights Watch: Memorandum on Domestic Prosecutions for Violations of International Human Rights and Humanitarian Law in Chechnya. 2001.02.09. <http://www.hrw.org/legacy/background/eca/chechemo-0213.htm>

LAPITSKAYA, Julia: ECHR, Russia and Chechnya: Two is Not Company and Three is Definitely a Crowd. New York University Journal of International Law and Politics Volume 43, Issue 2, 2011. 479-547. o.

POLITKOVSKAJA, Anna: A második csecsen háború. GABO Kiadó, 2003